

Pułkownik Antoni Sikorski (1893–1987)

Płk Antoni Sikorski był reprezentantem pokolenia walczącego o niepodległość Polski utraconą w wyniku zaborów. Urodził się pod koniec XIX wieku, a jego młodość przypadła na czas przełomu historycznego dla Polski, jakim po pięćdziesięciu latach od Powstania Styczniowego było podjęcie walki o jej niepodległość. Wychowywał się w patriotycznej rodzinie i w środowisku, w którym kultywowano narodowe tradycje, w tym pamięć o zbrojnych wystąpieniach przeciwko carskiemu zaborcy w XVIII–XIX wiekach. Napisał po latach: „Jesteśmy ostatnim pokoleniem, które od powstańców 1863 roku przejęło spuściznę i testament walki o niepodległość [...]”. Wraz z rówieśnikami wyznającymi takie same wartości, w skautingu i organizacjach wojskowych szykował się wszechstronnie do udziału w nadchodzących wydarzeniach. Poza rodzicami prowadzili go w tym kierunku gimnazjalni nauczyciele, wychowawcy, dowódcy tworzonych patriotycznych i paramilitarnych organizacji.

Mając zaledwie kilkanaście lat wszedł w nurt polskiej historii i trwał w nim praktycznie do końca swojego życia. Brał udział w strajku szkolnym 1905 roku, konspiracyjnej działalności skautowej w gimnazjum w Piotrkowie, należał do „Zarzewia” i Polskich Drużyn Strzeleckich.

W sierpniu 1914 roku przerwał studia i jako ochotnik został żołnierzem Legionów Polskich. Po odzyskaniu niepodległość wstąpił do odrodzonego Wojska Polskiego. Uczestniczył w nieznanym lub mało znanym ważnym epizodach historycznych. Przykładowo jako oficer 2. Pułku Piechoty Polskiej Siły Zbrojnej w listopadzie 1918 roku pełnił zadanie zabezpieczenia tzw. Rządu Lubelskiego. Dowodził pododdziałami 8. Pułku Piechoty Legionów w wojnie polsko-ukraińskiej i polsko-bolszewickiej. Za bohaterstwo uhonorowano go Krzyżem Srebrnym Orderu Wojskowego Virtuti Militari oraz czterokrotnie Krzyżem Walecznych.

Po zakończeniu wojen został oficerem służby stałej. Pełnił wiele odpowiedzialnych funkcji na różnych stanowiskach służbowych. W 1921 roku objął funkcję zastępcę dyrektora Szkoły Podchorążych Rezerwy w Warszawie, a pod koniec tego samego roku powrócił do służby w swoim macierzystym 8. Pułku Piechoty Legionów. W przewrocie majowym 1926 roku dowodził batalionem pułku po stronie marszałka Józefa Piłsudskiego. W latach 1928–1929 pełnił wysokie funkcje oficerskie w szkołach dla podchorążych piechoty. W latach 1930–1932 w Dowództwie Okręgu Korpusu nr V w Krakowie był inspektorem Wychowania Fizycznego i Przynależności Wojskowej. W latach 1932–1933 był delegatem-

pełnomocnikiem ministra spraw wojskowych do ZHP. W tym czasie działał w zakresie wychowania patriotycznego i paramilitarnego młodzieży. W latach 1933–1936 dowodził 20. batalionem Korpusu Ochrony Pogranicza na Wileńszczyźnie, a następnie pełnił funkcję zastępcy dowódcy 34. Pułku Piechoty w Białej Podlaskiej. Przed wybuchem wojny w 1939 roku pełnił funkcję zastępcy dowódcy Brygady Obrony Narodowej w Przemyślu.

We wrześniu 1939 roku powrócił do służby liniowej i na froncie objął dowództwo Grupy „Sandomierz”. Za dowodzenie nią został odznaczony Krzyżem Złotym Orderu Wojennego *Virtuti Militari*. Po zakończeniu walk i rozwiązaniu resztek swojej jednostki przedostał się na Węgry, gdzie był zastępcą attaché wojskowego w Budapeszcie. Następnie wyjechał do Francji, gdzie formował pułk piechoty powstającej tam Armii Polskiej. Po ewakuacji do Wielkiej Brytanii został skierowany do Stacji Zbornej Oficerów w Rothesay w Szkocji na Wyspie Bute. Po rozwiązaniu obozu m.in. pełnił funkcje instruktorskie i dowódcze w Centrum Wyszkożenia Artylerii w Cowdenbeath w Szkocji i dowodził grupą polskich oficerów w obozie repatriacyjnym żołnierzy Polskich Sił Zbrojnych w Polkemmet. Mundur zdjął dopiero w 1947 roku, po trzydziestu czterech latach służby. Po powrocie do kraju zaangażował się w działalność patriotyczną. Do końca życia na wielu polach społecznej aktywności upowszechniał pamięć o Legionach Polskich, Józefie Piłsudskim i żołnierzach września 1939 roku.

Należał do elity przedwojennej Polski. Walczył, współpracował i utrzymywał osobiste kontakty z oficerami Wojska Polskiego i działaczami społecznymi osobami, z których wielu trwale zapisało się w historii Polski. Część dawnych kontaktów utrzymywał również po zakończeniu II wojny światowej, m.in. z kilkoma znanymi polskimi generałami.

Płk Antoni Sikorski dzięki wysoko ocenionemu przez swoich dowódców skutecznemu dowodzeniu we wrześniu 1939 roku wszedł jako postać znacząca i rozpoznawalna do historii Wojska Polskiego. Jego spisane wspomnienia i opracowania zawierają cenne obrazy zdarzeń, życia i obyczajów w różnych miejscach i w różnym czasie jego służby wojskowej. Te które nie były dotąd opublikowane wzbogacają wiedzę o tamtym pokoleniu i stanowią jedno z uzasadnień wyboru tematu pracy.

Przedmiotem badania podjętego w dysertacji jest biografia Antoniego Sikorskiego, która do tej pory nie została opracowana, pomimo tego, że był on postacią znaczącą zarówno w historii Wojska Polskiego jak i w życiu społecznym Polski. Część faktów z jego życia prywatnego i służby wojskowej została podana jedynie w formie haseł w kilku słownikach

biograficznych i należało się spodziewać, że do ustalenia pozostało jeszcze wiele innych, które dotychczas nie były znane w publikacjach.

Forma biografii została przyjęta jako najbardziej spójny i logiczny sposób prezentacji ustaleń autora. Konstrukcja pracy ma układ chronologiczno-rzeczowy, ukazujący płk. A. Sikorskiego w kolejnych etapach jego drogi życia, a zarazem w kolejnych epokach polskiego losu w XX wieku.

Działania badawcze zostały podjęte po to, aby w procesie opracowywania biografii zrealizować założone cele uzyskując odpowiedzi na pytania przyjęte przez autora jako problemy badawcze.

W dysertacji autor przyjął szereg celów badawczych ważnych zarówno dla poznania postaci płk. A. Sikorskiego, jak i jego osobistego wpływu na wydarzenia historyczne i społeczne, w których brał on udział:

1. Uzyskanie możliwie jak najpełniejszej wiedzy o poszczególnych etapach życia Antoniego Sikorskiego: dorastaniu i edukacji, młodzieńczej aktywności niepodległościowej, służbie żołnierskiej i oficerskiej w obu wojnach światowych i dwóch wojnach o granice II RP, oficerskiej służbie stałej w wolnej Polsce, powojennej aktywności niepodległościowej i społecznej oraz życiu prywatnym.

2. Połączenie w spójną całość wiedzy o walkach Grupy „Sandomierz” we wrześniu 1939 roku zawartej w opublikowanych i nieopublikowanych pracach A. Sikorskiego z zapisami

w naukowych publikacjach innych autorów. Działania tej wielkiej jednostki Wojska Polskiego okazały się bowiem bardzo istotne dla losów dwóch Armii: „Kraków” i „Lublin”. Ze względu na fakt, że wielu autorów opierało się właśnie na przekazach A. Sikorskiego, w procesie badawczym założona została ich weryfikacji.

3. Przeprowadzenie analizy krytycznej zapisów w opublikowanych wcześniej w słownikach biograficznych hasłach Antoni Sikorski.

Jako główny problem badawczy przyjęte zostało następujące pytanie:
Jak wychowanie w rodzinie, środowisko szkolne i rówieśnicze, przynależność do tajnych organizacji patriotycznych oraz służba wywiadowcza i frontowa w Legionach Polskich wpłynęły na całe późniejsze życie Antoniego Sikorskiego?

Z problemu głównego wyprowadzone zostały problemy szczegółowe, m.in.:

1. Jakie czyny ppor./kpt. A. Sikorskiego w wojnie polsko-bolszewickiej przełożyły się na pięciokrotne uhonorowanie go najwyższymi odznaczeniami wojskowymi?

2. Jaki był przebieg organizacji i dowodzenia przez ppłk. A. Sikorskiego Grupą „Sandomierz” we wrześniu 1939 roku i jakie jego zasługi dowódcze przełożyły się na późniejsze odznaczenie go Krzyżem Złotym Orderu Wojennego Virtuti Militari?

3. Jaki był przebieg służby oficerskiej ppłk. A. Sikorskiego na terenie Węgier, Francji i Wielkiej Brytanii?

Autor ocenia, że założone cele badawcze dysertacji zostały zrealizowane. Przeprowadził on kwerendy w archiwach krajowych i zagranicznych. W pracy wykorzystał bardzo szeroki wachlarz źródeł pozyskiwania informacji. Część z nich stanowiły źródła niedostępne dla historyków dające informacje niepublikowane dotychczas oraz takie, które były dostępne, ale jeszcze nie były wykorzystane lub zostały wykorzystane w niewielkim zakresie. Pochodziły one głównie z zasobów Wojskowego Biura Historycznego, Archiwum Instytutu Polskiego i Muzeum im. gen. Sikorskiego, Archiwum IPN oraz ze Zbiorów rodziny Sikorskich. Szczególnie cenne okazały się informacje uzyskane w wyniku wnikliwej analizy prac historycznych i wspomnieniowych A. Sikorskiego przekazanych do archiwów, ale nieopublikowanych, jak również pozostających jedynie w zbiorach rodziny Sikorskich, również nie publikowanych. Dzięki temu Autor mógł przedstawić zapomniane czy nieznanе dotychczas wydarzenia bądź rzucić nowe światło na te opisywane już w literaturze, rozszerzając wiedzę historyczną o ludziach i epoce.

Poza odtworzeniem przebiegu wojskowego i cywilnego życia Antoniego Sikorskiego uzyskana została cenna nowa wiedza o szczegółach organizacji i walk we wrześniu 1939 roku Grupy „Sandomierz”, która odegrała ważną rolę dla wojennych losów Armii „Lublin” i Armii „Kraków”.